

Н. В. Карповець

Бойки

БОЙКИ – самобутня етнографічна група українців, які населяють центральну й західну частини Українських Карпат. На основі етногр. і мовнодіалект. даних виділяють окрему тер. їхнього розселення – [Бойківщина](#). Існує кілька теорій походження Б.: автохтонне насел. зі специф. мовно-діалект. ознаками, зокрема уживанням частки «боє» в значенні «так» (І. Верхратський); прийшло насел., одне з кельт. племен (бої), яке в 6 ст. з тер. сучас. Австрії, Чехії, Словаччини та Пд. Німеччини переселилося на Балкани і в Карпати (І. Вагилевич та Я. Головацький). Заслуговує на увагу й концепція М. Худаша, який виводить етнонім «бойки» від антропоніма Бойко – можливого засн. роду. Етнічну своєрідність Б. визначала насамперед специфіка їхньої госп. діяльності – переважно вирубно-вогняне землеробство, що потім змінилося орним. Осн. культури – овес, жито, ячмінь, яра пшениця. Вирощували також льон, коноплі, картоплю, боби. Важл. заняттям було скотарство – розведення великої рогатої худоби, коней, овець, свиней, кролів і домаш. птиці. Допоміжні заняття – садівництво, бджільництво, полювання, рибальство, збиральництво. Розвивалися ремесла (ткацтво, обробка шкір, шевство, кушнірство, лимарство, столярство), промисли (добування смоли, дьогтю, солі, нафт. ропи, заліз. руди й виплавка з неї заліза, випалювання дерев. вугілля). Одяг Б. зберіг локал. специфіку. Жін. костюм складався з короткої тунікоподіб. або уставкової сорочки («опліча»), своєрід. особливістю якої було збирання в брижі навколо шиї та зап'ястя, фартуха, кабата, спідниці (димки, мальованки), запаски, пояса (плетеного або тканого). На голові заміжні жінки носили очіпки, хустки, рантухи, півки. Чол. костюм складався з уставкової або тунікоподіб. довгої збрижованої сорочки, полотн. довгих і вузьких («гачі») або сукон. («холошні») штанів, пояса. Носили солом'яні та повстяні (фетрові) капелюхи («крисані», «клебані»), баранячі шапки («кучми»). Верхній чол. і жін. одяг – оздоблена полотн. безрукавка («лейбик»), сукон. сіряк (свита), кошлаті чуні, полотн. каптани, кожухи. Традиц. взуття – шкіряні постолы («ходаки»), шкіряні чоботи («чилеми»), дерев'яне та суконне валяне («папучі») взуття. Основу харчування Б. складали рослинні продукти – борошняні, круп'яні, овочеві страви. Щоден. хліб – прісний корж («ощипок») із вівсяного борошна. Важливу роль відігравали молоко та молочні продукти. М'ясні страви (дриглі – холодець, душенина – смажене м'ясо, озема – юшка з м'яса) споживалися в обмеж. кількості, на свята.

Бойків. села скупченого типу, розміщені в один ряд, у долинах уздовж річок, рідше – ланцюгові (по обидва боки річок і доріг) та вуличні поселення. Садиби з одним довгим будинком (житл. і госп. будівлі розміщувались під одним дахом), рідше – з кількома будинками (окремо сіни, хата, комора та окремо стайня, хлів, стодола); садиби з окремими П-подібно розміщеними госп. будівлями. Найпоширеніший тип житл. будинку на Бойківщині в 16–17 ст. – двокамерний (сіни + хата). У серед. 19 ст. з'являється трикамер. (сіни + хата + комора), наприкінці 19 ст. – чотирикамер. (хата + сіни + хата + комора). У 19 ст. у Б. переважала мала сім'я. Але ще на поч. 20 ст. у сімей. та громад. побуті спостерігалися залишки патріарх. відносин, важлива роль старійшин і звичаєвого права. Зафіксовано також факти функціонування великих сімей, які були рудиментами патріарх. сімей. общин.

Своєрід. рисами позначаються різні галузі духов. культури Б., характер осмислення природ. і сусп. явищ, комплекс традиц. знань, зокрема нар. календар, метеорологія, агрономія, медицина, повір'я, демонологія, звичаї та обряди. Календарна обрядовість Б. зберегла давні магічні обряди, дотримання яких має забезпечити успіхи й достатки людей. Так, у Різдвяно-Новоріч. циклі свят у Б. збереглося багато архаїч. ритуалів, у яких провідною була роль господині дому (обкурювання сім'ї, худоби, порога оселі). З весняним святом Юрія пов'язані дівочі ігри – «Ляля» (приворожування хлопців, охорона дівочої краси і доброї слави). На Зелені свята діти співали на пасовиськах пісень-«ладкань» коровам, прибираючи їх у вінки з живих квітів. У родил. обрядовості збереглися залишки інституту «кувади», коли, за нар. уявленнями, присутність чоловіка допомагала при пологах. Зберігся звичай торкатися печі народж. дитиною, «щоб була здорова», існував цикл хрестин. пісень, які не простежуються в ін. регіонах України. У весіл. обрядовості побутовали т. зв. прощі, які виголошував староста від імені молодого або молодої (прохання простити провини) під час накладання вінця та посаду перед вінчанням і після святк. обряду, коли молода переходила до оселі чоловіка. У поховал. обрядовості ще до серед. 20 ст. зберігалися ігри біля мерця («Лопатки», «Лубок», «Грушки» тощо). Регіон. бойків. фольклорна традиція зберегла також цінні зразки нар. балад, пісень, місц. сюжети й варіації нар. казок, легенд, переказів. Знач. інтерес становить мелодична й тональна структура бойків. пісень та інструм. музики, муз. та хореогр. особливості нар. танцю. Бойків. вишивка, форми і способи прикрашання одягу та ін. побут. предметів, вироби з бісеру, різьблення на дереві, писанкарство і нар. живопис засвідчують існування сталих і давніх худож. традицій. Збережені на Бойківщині твори нар. малярства 16–18 ст. належать до унікал. пам'яток укр. культури.

Сукупність традиц. місцевих етнокультур. рис характеризує Б. як своєрідну етногр. групу українського народу, але водночас осн. і визначал. є риси, спільні для всього українського народу. Серед народжених на Бойківщині визнач. діячів минулого – проф. Краків. університету, згодом проф. і ректор Університету в Болоньї Ю. Дрогобич, гетьман П. Конашевич-Сагайдачний, письменник І. Франко.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Літопис Бойківщини: В 11 ч. Самбір, 1931–39;
2. Мисевич О. Український весільний обряд у Бойківщині. Л., 1937;
3. Дем'ян Г. Таланти Бойківщини. Л., 1991;
4. Кравченко Я. О. Декоративно-мистецькі особливості дерев'яних церков Українських Карпат 16 – поч. 20 ст. (творчі методи майстрів Бойківщини, Лемківщини, Гуцульщини). Л., 1994;
5. Бойківщина: історія та сучасність. Л., 1995;
6. Сакральне мистецтво Бойківщини. Дрогобич, 1997;
7. Традиційна народна музична культура Бойківщини. Дрогобич, 1998;
8. Бойки. Л., 1998.

Бібліографічний опис:

Бойки / Н. В. Карповець // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-36041>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).